

بررسی مزیت نسبی اشتغال‌زایی، صادراتی و ارزش افزوده‌ای صنعت نساجی در استان مازندران

دکتر احمد جعفری ضمیمی^(۱)
شهریار شفیعی^(۲)

چکیده

هدف اصلی مقاله حاضر بررسی مزیت نسبی صنعت نساجی و چرم در استان مازندران به منظور تحقق اهداف اقتصاد کلان مخصوصاً اشتغال‌زایی و صادراتی می‌باشد. بدین منظور این مقاله ابتدا با معرفی شاخصهایی از قبیل تعداد طرحهای بهره‌برداری شده، سرمایه‌گذاری در طرحهای بهره‌برداری شده، اشتغال ناشی از طرحهای بهره‌برداری شده، متوسط اشتغال‌زایی در طرحهای بهره‌برداری شده (نسبت اشتغال به تعداد طرحها) و سرمایه‌گذاری سرانه در طرحهای بهره‌برداری شده (نسبت سرمایه‌گذاری اشتغال به تعداد طرحها) و سرمایه‌گذاری سرانه در طرحهای بهره‌برداری شده (نسبت سرمایه‌گذاری به اشتغال) تا پایان سال ۱۳۷۷ جایگاه صنایع استان مازندران را نسبت به سایر استانهای کشور بررسی می‌کند. سپس اهمیت صنعت نساجی و چرم در مقایسه با سایر صنایع در استان مازندران بررسی می‌شود.

در ادامه شاخص مزیت نسبی آشکار (Revealed Comparative Advantage = RCA) نیز در سال ۱۳۷۷ برای صنایع دهگانه (۱- غذایی و دارویی ۲- نساجی و چرم ۳- سلولزی ۴- شیمیایی ۵- کانی و غیرفلزی ۶- فلزی ۷- برق و الکترونیک ۸- خودرو و نیرو محرکه ۹- ماشین‌سازی و تجهیزات ۱۰- ریخته‌گری و آهنگری) استان مازندران محاسبه شده تا از این طریق بتوان به این سوال که آیا صنعت نساجی و چرم در استان مازندران در مقایسه با سایر استانهای کشور از مزیت نسبی اشتغال‌زایی و صادرات برخوردار است را پاسخ داد.

نتایج حاصل از مقاله حاضر که بر اساس شاخص RCA استوار است نشان می‌دهد استان مازندران از مزیت نسبی در صنعت نساجی با هدف اشتغال‌زایی و صادراتی در مقایسه با سایر استانهای کشور برخوردار می‌باشد. به عبارت دیگر شاخص RCA برای صنعت نساجی و چرم در استان مازندران در مورد اشتغال‌زایی در سال ۱۳۷۷ برابر ۱/۵۳ و شاخص مزیت نسبی فوق

برای صادرات صنعت نساجی و چرم در استان مازندران در این سال برابر ۳/۲۲ و شاخص مزیت نسبی ارزش افزوده برای صنعت نساجی و چرم ۱/۱۵ در سال ۱۳۷۶ محاسبه شده است که هر سه بزرگتر از یک می‌باشند.

با توجه به نتایج بدست آمده در مورد مزیت نسبی استان مازندران در صنعت نساجی و چرم در زمینه اشتغال‌زایی و صادراتی، پیشنهاد می‌شود دولت با تخصیص بودجه مناسب و حمایت‌های لازم مخصوصاً در زمینه نوآوری و بازاریابی خارجی برای محصولات این صنعت اقدام نماید.

۱- مقدمه

توسعه و گسترش صنایع در استان مازندران با توجه به مزیت نسبی این استان به منظور تحقق اهداف اقتصاد کلان مخصوصاً هدف اشتغال‌زایی و کاهش بیکاری یکی از مسائل اساسی مورد توجه در مقاله حاضر می‌باشد. در این راستا شاخص‌های مختلفی جهت ایجاد و توسعه صنایع مختلف در استان مازندران مورد استفاده قرار گرفته است. یکی از مهمترین آنها سرمایه‌گذاری سرانه، در حقیقت میزان سرمایه‌گذاری لازم برای ایجاد یک شغل است که به عنوان اصلی‌ترین شاخص در نظر گرفته شده است. همچنین وضعیت صنایع استان مازندران و مزیت نسبی آن از دیدگاه‌های مختلف با سایر استانهای کشور نیز با توجه به شاخص‌های موجود در زمینه اندازه‌گیری مزیت نسبی مقایسه شده است.

نکته مهمی که لازم است در اینجا مورد توجه قرار گیرد، موضوع تقسیم‌بندی انواع صنایع می‌باشد. در این زمینه تقسیم‌بندی‌های متفاوتی بصورت استاندارد بین‌المللی در مورد کلیه فعالیتهای صنعتی وجود دارد که آخرین آنها با نام ویرایش سوم (ISIC)^(۱) معروف می‌باشد. در مقاله حاضر از گروه‌های مختلف صنایع که اخیراً توسط وزارت صنایع و اداره کل صنایع استان

1. International Standard Industrial Classification of all Economic Activities (ISIC)

برای اطلاعات بیشتر در این زمینه و موضوع مسیر تحولات سیستم طبقه‌بندی و کدگذاری رجوع شود به: وزارت صنایع، راهنمایی و کدگذاری کلیه کالاها و خدمات صنعتی بر اساس ویرایش سوم آیسیک (ISIC)، اداره کل آمار و اطلاعات - فروردین ۱۳۷۶.

و همچنین: جعفری صمیمی احمد، آرزوهای و بررسی اقتصادی زمینه‌های ایجاد و توسعه صنایع در استان مازندران (۱۳۷۷، ۱۳۵۵). دانشگاه مازندران و اداره کل صنایع استان مازندران، بهار ۱۳۷۹.

Archive of SID

نیز در گزارشهای مختلف مربوط به وضعیت و عملکرد صنایع انجام شده، مورد استفاده قرار گرفته شده است. این تقسیم‌بندی دهگانه شامل: ۱- صنایع غذایی و دارویی ۲- صنایع نساجی و چرم ۳- صنایع سلولزی ۴- صنایع شیمیایی ۵- صنایع کانی و غیرفلزی ۶- صنایع فلزی ۷- صنایع برق و الکترونیک ۸- صنایع خودرو و نیرو محرکه ۹- صنایع ماشین‌سازی و تجهیزات ۱۰- صنایع ریخته‌گری و آهنگری (نورد) می‌باشد. در مقاله حاضر صنعت نساجی و چرم مورد توجه قرار گرفته و با محاسبه شاخصهای مختلف جایگاه صنعت نساجی و چرم در مقایسه با سایر صنایع در استان مازندران مورد بررسی ارزیابی قرار گرفته است. بخش دوم مقاله به بررسی وضعیت صنایع بهره‌برداري شده در استان مازندران و مقایسه آن با کل کشور اختصاص یافته است در بخش سوم وضعیت صنایع نساجی و چرم در مقایسه با سایر صنایع در استان بررسی شده است. بخش چهارم مزیت نسبی صنایع نساجی و چرم استان مازندران از دیدگاه اشتغال‌زایی، ارزش افزوده و صادرات مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. سرانجام بخش پایانی مقاله به نتیجه‌گیری و پیشنهادات اختصاص یافته است.

۲- بررسی وضعیت صنایع بهره‌برداري شده در استان مازندران و مقایسه آن با کل کشور

بر اساس اطلاعات موجود در جدول (۱) تعداد کل طرحهای بهره‌برداري شده در استان مازندران تا پایان سال ۱۳۷۷ برابر ۲۵۲۸ طرح بوده و تعداد اینگونه طرحها در این استان در سال ۱۳۷۷ طبق جدول (۲) برابر ۱۴۵ طرح بوده است. این رقم در مقایسه با کل تعداد طرحهای بهره‌برداري شده در کشور در این سال که بالغ بر ۲۶۵۱ طرح بوده است سهمی معادل ۵/۵ درصد را برای استان مازندران مشخص می‌نماید. علاوه بر این همانطوریکه از اطلاعات موجود در جدول (۱) مشاهده می‌شود تعداد طرحهای بهره‌برداري شده مربوط به صنعت نساجی و چرم تا پایان سال ۱۳۷۷ در استان برابر ۱۵۴ طرح بوده است.

همچنین جدول (۲) نشان می‌دهد که بیشترین طرحهای بهره‌برداري شده در سال ۱۳۷۷ با رقم ۱۴۰۴ طرح مربوط به استان آذربایجان شرقی و کمترین آنها با رقم ۱۵ طرح مربوط به استان ایلام بوده است. علاوه بر این اطلاعات موجود در جدول فوق نشان می‌دهد که در زمینه تعداد

طرحهای بهره‌برداری شده، استان مازندران در سال ۱۳۷۷ در میان ۲۸ استان کشور پس از استانهای آذربایجان شرقی، خراسان، تهران، گیلان، اصفهان و فارس در مقام هفتم قرار گرفته است. با توجه به اینکه میانگین تعداد طرحهای فوق در استانهای کشور در سال ۱۳۷۷ برابر ۹۵ طرح بوده است، مشاهده می‌شود که عملکرد استان مازندران در این زمینه از متوسط استانهای کشور بهتر بوده است.

جدول ۱: درجه‌بندی صنایع مختلف استان مازندران بر اساس

تعداد کل طرحهای بهره‌برداری شده تا پایان سال ۱۳۷۷

درجه‌بندی	صنایع	تعداد طرحها
۱	غذایی و دارویی	۸۸۸
۲	کانی غیرفلزی	۷۹۵
۳	سلولزی	۲۰۲
۴	نساجی و چرم	۱۵۴
۵	شیمیایی	۱۲۶
۶	ماشین‌سازی و ساخت تجهیزات	۱۲۴
۷	فلزی	۱۰۷
۸	برق و الکترونیک	۵۷
۹	ریخته‌گری و آهنگری	۴۹
۱۰	خودرو نیروی محرکه	۲۶
	جمع	۲۵۲۸

منبع: از اطلاعات موجود در بخش رایانه اداره کل صنایع استان مازندران در سال ۱۳۷۸

جدول ۲: درجه‌بندی استانهای کشور بر اساس تعداد

طرحهای بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷

درجه‌بندی	استانها	تعداد طرحهای بهره‌برداری شده
۱	آذربایجان شرقی	۳۳۲
۲	خراسان	۲۱۱
۳	تهران	۲۰۸
۴	گیلان	۱۹۷
۵	اصفهان	۱۷۵
۶	فارس	۱۶۸
۷	مازندران	۱۴۵
۸	قزوین	۱۱۸
۹	مرکزی	۱۱۵
۱۰	سمنان	۱۱۳
۱۱	قم	۱۰۸
۱۲	یزد	۱۰۴
۱۳	خوزستان	۹۴
۱۴	آذربایجان غربی	۸۶
۱۵	کرمان	۶۱
۱۶	همدان	۵۶
۱۷	کرمانشاه	۵۵
۱۸	اردبیل	۴۱
۱۹	لرستان	۳۹
۲۰	سیستان و بلوچستان	۳۸
۲۱	چهارمحال و بختیاری	۳۴
۲۲	زنجان	۳۲
۲۳	بوشهر	۲۷
۲۴	کردستان	۲۴
۲۵	کهگیلویه و بویراحمد	۱۹
۲۶	هرمزگان	۱۸
۲۷	گلستان	۱۸
۲۸	ایلام	۱۵
کل		۲۶۵۱

به منظور بررسی کل میزان اشتغال ناشی از طرحهای بهره‌برداری شده در استان مازندران و مقایسه آن با سایر استانهای کشور، جدول (۳) درجه‌بندی استانهای کشور را بر اساس سرمایه‌گذاری سرانه را در سال ۱۳۷۷ نشان می‌دهد.

شاخص فوق که در حقیقت میزان سرمایه‌گذاری لازم به منظور افزایش اشتغال یک نفر را نشان می‌دهد موضوع اشتغال‌زایی طرحها را با توجه به محدودیت بودجه اندازه‌گیری می‌کند. همانطوریکه از اطلاعات موجود در جدول فوق مشاهده می‌شود بیشترین سرمایه‌گذاری موردنیاز برای ایجاد یک شغل اضافی در طرحهای بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ با مبلغ ۲۹۸ میلیون ریال به استان ایلام و کمترین رقم فوق با مبلغ ۳۸ میلیون ریال به استان کهگیلویه و بویراحمد اختصاص داشته است. سرمایه‌گذاری سرانه در استان مازندران برای طرحهای فوق در سال ۱۳۷۷ تقریباً معادل ۷۵ میلیون ریال بوده است که از لحاظ استان مازندران در میان ۲۸ استان کشور در مقام بیستم قرار گرفته است. این موضوع نشان می‌دهد که اشتغال یک نفر متوسط در طرحهای بهره‌برداری شده در استان مازندران در مقایسه با سایر استانهای کشور در سال ۱۳۷۷ با هزینه نسبتاً پایین صورت گرفته است.

۳- بررسی وضعیت صنعت نساجی و چرم در مقایسه با سایر صنایع در استان مازندران

جدول (۴) صنایع دهگانه استان مازندران را بر اساس میزان سرمایه‌گذاری در طرحهای بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ نشان می‌دهد. با توجه به جدول (۴) صنایع غذایی و دارویی با ۵۰۶۵۷ میلیون ریال سرمایه‌گذاری در مکان نسخت قرار دارد و پس از آن صنایع نساجی و چرم با ۲۵۴۴۷ میلیون ریال سرمایه‌گذاری و صنایع سلولزی با ۲۳۹۳۳ میلیون ریال در مکانهای بعد قرار دارند. همچنین این جدول سهم نسبی سرمایه‌گذاری در هریک از صنایع را از کل سرمایه‌گذاری طرحهای بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات موجود در جدول (۴) صنایع غذایی و دارویی در سال ۱۳۷۷ با اختصاص ۳۴/۰۵ درصد از کل سرمایه‌گذاری طرحهای بهره‌برداری شده به خود، از دیگر صنایع پیشی گرفته است و پس از آن صنایع نساجی و چرم با ۱۷/۲ درصد قرار گرفته است. در مقابل کمترین میزان سرمایه‌گذاری طرحهای بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ مربوط به صنایع خودرو و نیروی محرکه، ماشین‌سازی و ساخت تجهیزات، صنایع برق و الکترونیک و صنایع فلزی می‌باشد.

Archive of SID

جدول ۳: درجه‌بندی استانهای کشور بر اساس سرمایه‌گذاری سرانه در

طرحهای بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ (میلیون ریال)

درجه‌بندی	استانها	سرمایه‌گذاری سرانه
۱	ایلام	۲۹۸/۵۹۰۵
۲	خراسان	۲۴۵/۱۵۴۵
۳	اردبیل	۱۹۴/۰۲۷۴
۴	گیلان	۱۸۹/۱۵۰۷
۵	تهران	۱۷۴/۵۰۰۱
۶	سمنان	۱۶۳/۷۳۵۹
۷	همدان	۱۶۰/۱۵۴۲
۸	یزد	۹۶/۰۶۳۳۹
۹	بوشهر	۹۴/۶۰۱۶۲
۱۰	چهارمحال و بختیاری	۹۲/۳۲۳۸
۱۱	آذربایجان غربی	۸۵/۶۸۰۵
۱۲	مرکزی	۸۵/۵۱۱۴۱
۱۳	اصفهان	۸۵/۱۰۵۳۳
۱۴	کرمان	۸۴/۲۹۷۱۸
۱۵	گلستان	۸۲/۷۶۸۶۳
۱۶	آذربایجان شرقی	۸۰/۳۶۵۵۹
۱۷	قم	۸۰/۱۴۷۳۶
۱۸	سیستان و بلوچستان	۷۶/۵۰۸۱۶
۱۹	خوزستان	۷۶/۲۷۴۱۹
۲۰	مازندران	۷۴/۷۸۲۷۶
۲۱	هرمزگان	۶۷/۵۹۹۲۵
۲۲	زنجان	۶۴/۵۲۵۷۳
۲۳	فارس	۵۶/۶۴۷۳
۲۴	کردستان	۵۳/۶۰۵۱۷
۲۵	قزوین	۵۲/۲۳۲۵۴
۲۶	کرمانشاه	۴۱/۳۰۹۱۲
۲۷	لرستان	۳۸/۳۲۴۱۴
۲۸	کهگیلویه و بویراحمد	۳۸/۰۱۷۷۰

جدول ۴: درجه‌بندی صنایع مختلف استان مازندران بر اساس میزان سرمایه‌گذاری در طرح‌های بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ (میلیون ریال)

درجه‌بندی	صنایع	میزان سرمایه‌گذاری	درصد سرمایه‌گذاری
۱	غذایی و دارویی	۵۰۴۵۷	۳۴/۰۵
۲	نساجی و چرم	۲۵۴۴۷	۱۷/۱۷
۳	سلولزی	۲۳۹۳۳	۱۶/۱۵
	کانی غیر فلزی	۲۰۴۴۸	۱۳/۸
	شیمیایی	۱۱۶۵۵	۷/۸۷
	ریخته‌گری و آهنگری	۷۷۶۲	۵/۲۴
	ماشین‌سازی و ساخت تجهیزات	۵۱۸۴	۳/۵
	فلزی	۳۰۸۷	۲/۰۸
	برق و الکترونیک	۱۹۶	۰/۱۳
	خودرو نیروی محرکه	۰	۰
	جمع	۱۴۸۱۶۹	۱۰۰

منبع: از اطلاعات موجود در بخش رایانه اداره کل صنایع استان مازندران در سال ۱۳۷۸ استخراج و پردازش شده است. به منظور مقایسه وضعیت متوسط اشتغالزایی طرح‌های بهره‌برداری شده صنایع دهگانه استان مازندران در سال ۱۳۷۷ (جدول ۵) متوسط اشتغالزایی صنایع مختلف استان مازندران را در سال ۱۳۷۷ نشان می‌دهد. با توجه به جدول (۵) در سال ۱۳۷۷ بیشترین متوسط اشتغالزایی مربوط به صنایع نساجی و چرم می‌باشد و پس از آن صنایع ریخته‌گری و آهنگری قرار دارد. در مقابل کمترین میزان شاخص متوسط اشتغالزایی هر طرح در سال ۱۳۷۷ با توجه به اطلاعات موجود در جدول (۵) مربوط به صنایع خودرو نیروی محرکه و برق و الکترونیک است. همچنین صنایع غیر فلزی و صنایع ماشین‌سازی و ساخت تجهیزات پس از صنعت برق و الکترونیک در سال ۱۳۷۷ دارای پایین‌ترین شاخص اشتغالزایی بوده‌اند.

جدول ۵: درجه‌بندی صنایع مختلف استان مازندران بر اساس متوسط اشتغال‌زایی طرح‌های بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ (نفر)

درجه‌بندی	صنایع	متوسط اشتغال‌زایی
۱	نساجی و چرم	۵۴/۳۳۳۳۳
۲	ریخته‌گری و آهن‌گری	۱۹/۳۳۳۳۳
۳	سلولزی	۱۸
۴	غذایی و دارویی	۱۳/۷۱۹۳
۵	فلزی	۱۱/۱۶۶۶۷
۶	شیمیایی	۷/۵۳۸۴۶۲
۷	ماشین‌سازی و ساخت تجهیزات	۶/۸۸۸۸۸۹
۸	کانی غیرفلزی	۶/۶۱۱۱۱۱
۹	برق و الکترونیک	۵
۱۰	خودرو نیرو محرکه	۰

منبع: از اطلاعات موجود در بخش رایانه اداره کل صنایع استان مازندران در سال ۱۳۷۸ استخراج و پردازش شده است.

برای بررسی و مقایسه شاخص سرمایه‌گذاری سرانه جدول (۶) درجه‌بندی صنایع دهگانه استان را بر اساس سرمایه‌گذاری سرانه طرح‌های بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات موجود در جدول (۶) کمترین میزان شاخص سرمایه‌گذاری سرانه در سال ۱۳۷۷ مربوط به صنایع برق و الکترونیک است. پس از صنایع برق و الکترونیک به ترتیب صنایع فلزی و صنایع نساجی و چرم از لحاظ دارا بودن نسبت سرمایه‌گذاری به اشتغال پایین‌تر قرار دارند.

جدول ۶: درجه بندی صنایع مختلف استان مازندران بر اساس نسبت سرمایه گذاری به اشتغال (سرمایه گذاری سرانه) در طرحهای بهره برداری شده

در سال ۱۳۷۷		(میلیون ریال)
درجه بندی	صنایع	متوسط اشتغال زایی
۱	برق و الکترونیک	۱۹/۶
۲	فلزی	۴۶/۰۷۴۶۳
۳	نساجی و چرم	۵۲/۰۳۸۸۶
۴	غذایی و دارویی	۶۴/۷۷۸۷۷
۵	ماشین سازی و ساخت تجهیزات	۸۳/۶۱۲۹
۶	کانی غیر فلزی	۸۵/۹۱۵۹۷
۷	شیمیایی	۱۱۸/۹۰۸۶
۸	سلولزی	۱۳۲/۹۶۱۱
۹	ریخته گری و آهنگری	۱۳۳/۸۲۷۶
۱۰	خودرو نیرو محرکه	۰

منبع: از اطلاعات موجود در بخش رایانه اداره کل صنایع استان مازندران در سال ۱۳۷۸ استخراج و پردازش شده است.

جدول (۷) درجه بندی صنایع مختلف استان مازندران را بر اساس اشتغال طرحهای بهره برداری شده در سال ۱۳۷۷ نشان می دهد. همانطوریکه از جدول (۷) مشاهده می شود صنایع غذایی و دارویی، صنایع نساجی و چرم و صنایع کانی غیر فلزی وضعیت بهتری نسبت به سایر صنایع دارند. با توجه به اطلاعات موجود در جدول (۷) از کل اشتغال طرحهای بهره برداری شده صنایع استان ۳۹/۴ درصد سهم صنایع غذایی و دارویی، ۲۴/۶ درصد سهم صنایع نساجی و چرم و ۱۱/۹ درصد سهم صنایع کانی غیر فلزی بوده است. بنابراین در سال ۱۳۷۷ صنایع غذایی و دارویی و صنایع نساجی و چرم و صنایع کانی غیر فلزی روی هم با اختصاص ۱۱۷/۹ درصد اشتغال طرحهای بهره برداری شده به خود از دیگر صنایع استان پیشی گرفتند.

Archive of SID

جدول ۷: درجه‌بندی صنایع مختلف استان مازندران بر اساس میزان اشتغال از طرح‌های بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ (نفر)

درجه‌بندی	صنایع	میزان اشتغال	درصد
۱	غذایی و دارویی	۷۸۲	۳۹/۴۲
۲	نساجی و چرم	۴۸۹	۲۴/۶۵
۳	کانی غیر فلزی	۲۳۸	۱۲
۴	سلولزی	۱۸۰	۹/۰۷
۵	شیمیایی	۹۸	۴/۹۴
۶	فلزی	۶۷	۳/۳۸
۷	ماشین‌سازی و ساخت تجهیزات	۶۲	۳/۱۳
۸	ریخته‌گری و آهن‌گری	۵۸	۲/۹۲
۹	برق و الکترونیک	۱۰	۰/۵
۱۰	خودرو نیرو محرکه	۰	۰
کل		۱۹۸۴	۱۰۰

منبع: از اطلاعات موجود در بخش رایانه اداره کل صنایع استان مازندران در سال ۱۳۷۸ استخراج و پردازش شده است.

جدول (۸) درجه‌بندی صنایع دهگانه استان مازندران را بر اساس متوسط سرمایه‌گذاری در طرح‌های بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ نشان می‌دهد. با توجه به اطلاعات موجود در جدول فوق طرح‌های بهره‌برداری شده صنایع نساجی و چرم دارای بیشترین متوسط سرمایه‌گذاری در هر طرح بوده است و پس از آن به ترتیب صنایع ریخته‌گری و نورد فلزات و صنایع سلولزی قرار دارند. در مقابل پایین‌ترین متوسط سرمایه‌گذاری در طرح‌های بهره‌برداری شده در سال ۱۳۷۷ مربوط به صنایع خودرو نیروی محرکه برق و الکترونیک بوده است و به ترتیب صنایع فلزی و صنایع کانی غیر فلزی پس از آن قرار دارند.

Archive of SID

جدول ۸: درجه بندی صنایع مختلف استان مازندران بر اساس متوسط

سرمایه گذاری در طرحهای بهره برداری شده در سال ۱۳۷۷ (میلیون ریال)

درجه بندی	صنایع	متوسط سرمایه گذاری
۱	برق و الکترونیک	۹۸
۲	فلزی	۵۱۴/۵
۳	کانی غیر فلزی	۵۶۸
۴	ماشین سازی و ساخت تجهیزات	۵۷۶
۵	غذایی و دارویی	۸۸۸/۷۱۹۶
۶	شیمیایی	۸۹۶/۵۳۸۵
۷	سلولزی	۲۳۹۳/۳
۸	ریخته گری و آهنگری	۲۵۸۷/۳۳۳
۹	نساجی و چرم	۲۸۲۷/۴۴۴
۱۰	خودرو نیروی محرکه	

منبع: از اطلاعات موجود در بخش رایانه اداره کل صنایع استان مازندران در سال ۱۳۷۸ استخراج و

پردازش شده است.

۴- بررسی مزیت نسبی صنایع نساجی و چرم استان مازندران

این شاخص که اولین بار توسط بالاسا^(۱) معرفی شد در زمینه مزیت نسبی یک کشور در صادرات یک کالای معین می باشد به همین دلیل این شاخص در ادبیات مربوط به تجارت بین الملل به شاخص تخصص تجارت و صادرات بالاسا معروف است. شاخص فوق به صورت زیر تعریف می شود:

$$\text{RCA} = \frac{\text{صادرات کالای X در کشور}}{\text{صادرات کالا در کشور}}$$

$$\frac{\text{صادرات کالای X در جهان}}{\text{صادرات کالا در جهان}}$$

۱- در زمینه کاربرد مفهوم مزیت نسبی آشکار و یا مزیت رقابتی آشکار در صنایع و مطالعه بیشتر رجوع شود به:

BALASSA (1965), (1977), (1979); CHOW (1990), GROSSMAN & E.HELPMAN (1990); PORTER (1987); PORTER (1990); ROADS-MARTIN (1998); YEATS (1992).

به عبارت دیگر شاخص مزیت نسبی آشکار از تقسیم سهم صادرات کالای X در صادرات کشور به سهم صادرات کالای فوق در کل صادرات جهان بدست می‌آید. با توجه به اینکه اجزای تشکیل دهنده شاخص RCA همگی مثبت می‌باشند لذا مقدار عددی این شاخص بین صفر و بی نهایت تغییر می‌نماید. بر اساس اطلاعات مربوط به شاخص فوق چنانچه مقدار عددی این شاخص در مورد کالاهایی بزرگتر از یک باشد در این صورت گفته می‌شود که کشور مورد نظر در صادرات آن کالاها از مزیت نسبی برخوردار می‌باشد. همچنین هرچه مقدار شاخص فوق بزرگتر باشد اولویت و مزیت نسبی یا رقابتی بیشتر آن کالاها را برای کشور مورد نظر نشان می‌دهد. در مقابل، چنانچه شاخص فوق برای برخی از کالاها کمتر از یک باشد در این صورت کشور مورد نظر در زمینه صادرات این نوع کالاها از مزیت نسبی برخوردار نمی‌باشد.

لازم به توضیح است که یکی از معایب مهم شاخص RCA این است که دامنه تغییرات آن بسیار زیاد می‌باشد و نمی‌تواند شدت و درجه مزیت نسبی یا عدم مزیت نسبی را بخوبی نشان دهد. برای رفع مشکل فوق، شاخص فوق را می‌توان به یک تبدیل بکنواحت به شاخص قرینه و یا نرمال شده تبدیل نمود. برای این منظور شاخص جدید که به شاخص مزیت نسبی آشکار قرینه شده معروف است، بصورت زیر تعریف می‌شود: (۱)

$$SRCA = \frac{RCA - 1}{RCA + 1}$$

با توجه به اینکه RCA بین صفر و بی نهایت می‌باشد در این صورت مشاهده می‌شود که دامنه تغییرات شاخص تعدیل شده و قرینه فوق بین -۱ و +۱ می‌باشد. به عبارت دیگر چنانچه RCA بزرگتر از یک باشد در اینصورت SRCA بین صفر و یک خواهد بود و در حالتیکه RCA کوچکتر از یک باشد SRCA یک عدد منفی بین صفر تا -۱ خواهد بود. همچنین بدلیل دامنه محدود شاخص تعدیل شده فوق شبیه ضریب همبستگی می‌توان گفت که هرچه SRCA به عدد ۱ نزدیکتر شود در این صورت مزیت نسبی بیشتر می‌باشد و در عوض هرچه از صفر به سمت عدد -۱ میل نماید آنگاه می‌توان نتیجه گرفت که عدم مزیت نسبی تشدید می‌شود.

با توجه به توضیحات فوق در مورد شناسایی مزیت نسبی صنایع دهگانه استان مازندران در مقایسه با سایر استانها با اهداف اشتغال، و ارزش افزوده صنعتی که مقادیر RCA برای آنها بزرگتر از یک و یا، (SRCA بین صفر و یک می‌باشد) در حقیقت مزیت نسبی استان مازندران را با توجه به عملکرد متغیر مورد نظر در مقایسه با سایر استانها نشان می‌دهد.

با توجه به توضیحات فوق بر اساس میزان اشتغال ناشی از طرحهای بهره‌برداری شده در صنایع دهگانه استان و کشور در سال ۱۳۷۷، شاخصهای RCA و SRCA محاسبه و در جدول (۹) نشان داده شده است.

Archive of SID

همانطوریکه از اطلاعات موجود در جدول (۹) مشاهده می شود با توجه به مقادیر عددی شاخص RCA و SRCA می توان گفت که بر اساس عملکرد سال ۱۳۷۷ استان مازندران در مقایسه با سایر استانهای کشور از مزیت نسبی اشتغالزایی در صنایع سلولزی، غذایی و دارویی و نساجی و چرم برخوردار می باشد.

جدول ۹: شاخص RCA و SRCA مزیت نسبی اشتغالزایی صنایع دهگانه بهره برداری شده در استان مازندران در سال ۱۳۷۷

رتبه	صنعت	اشتغال در مازندران	اشتغال در کل کشور	شاخص RCA	شاخص SRCA
۱	سلولزی	۱۸۰	۱۷۲۷	۲/۸۵	۰/۴۸
۲	غذایی و دارویی	۷۸۲	۱۳۵۳۰	۱/۵۸	۰/۲۳
۳	نساجی و چرم	۴۸۹	۸۷۵۶	۱/۵۳	۰/۲۱
۴	کافی غیر فلزی	۲۳۸	۷۱۲۷	۰/۹۱	-۰/۰۴
۵	ریخته گری و آهنگری	۵۸	۱۷۷۷	۰/۸۹	-۰/۰۶
۶	فلزی	۶۷	۲۵۹۹	۰/۷۱	-۰/۱۷
۷	ماشین سازی و ساخت تجهیزات	۶۲	۳۳۰۲	۰/۵۱	-۰/۳۲
۸	شیمیایی	۹۸	۹۱۳۸	۰/۲۹	-۰/۵۵
۹	برق و الکترونیک	۱۰	۴۰۳۵	۰/۰۷	-۰/۸۷
۱۰	خودرو نیرو محرکه	۰	۲۳۵۸	۰	-۱

بر اساس اطلاعات موجود در جعفری صمیمی (۱۳۷۹) توسط محقق محاسبه شده است.

به عبارت دیگر همانطوریکه مشاهده می شود صنایع سلولزی، غذایی و دارویی و نساجی و چرم در استان مازندران دارای شاخص مزیت نسبی بزرگتر از یک هستند. یعنی تنها این سه صنعت هستند که سهم نسبی اشتغالزایی در آنها در استان مازندران در مقایسه با کل کشور بیشتر می باشد. در صنعت نساجی و چرم شاخص RCA برای اشتغالزایی با رقم ۱/۵۳ نشان می دهد صنعت نساجی و چرم در استان در مقایسه با کشور وضعیت بهتری دارد و اگر دولت سرمایه گذاری مناسبی این صنعت در استان مازندران قرار دهد می تواند بیکاری را در استان با سرعت بیشتری کاهش دهد.

از آنجائیکه گسترش صادرات علاوه بر اشتغالزایی می تواند در ارزآوری و افزایش قدرت رقابتی کشور نقش مهمی ایفا نماید، لذا با توجه به اطلاعات مربوط به سهم صادرات هر یک از صنایع دهگانه در استان مازندران در مقایسه با کل کشور شاخصهای RCA و SRCA برای صنایع مهم محاسبه و در جدول (۱۰) نشان داده شده است.

همانطوریکه از اطلاعات موجود در این جدول مشاهده می شود با توجه به مقادیر عددی شاخصهای فوق می توان نتیجه گرفت که بر اساس عملکرد صنایع بهره برداری شده در سال

Archive of SID

۱۳۷۷، استان مازندران در صنایع نساجی و چرم و غذایی و دارویی از مزیت نسبی در مقایسه با سایر استانهای کشور برخوردار می‌باشد. علاوه بر این با مقایسه نتایج مربوط به مزیت نسبی اشتغال‌زایی و صادراتی صنایع دهگانه استان مشاهده می‌شود که دو گروه صنعت نساجی و چرم و غذایی و دارویی از دیدگاه اشتغال‌زایی و صادراتی در استان مازندران دارای مزیت نسبی می‌باشد.

جدول ۱۰: مزیت نسبی صادراتی صنایع مهم استان مازندران در مقایسه با کل کشور در سال ۱۳۷۷

رتبه	صنعت	شاخص RCA	شاخص SRCA
۱	نساجی و چرم	۳/۲۲	۰/۵۳
۲	غذایی و دارویی	۱/۷	۰/۲۶
۳	شیمیایی و سایر صنایع	۰/۲۵	-۰/۶
۴	سایر صنایع	۰/۵۲	-۰/۳۲

منبع: با توجه به اطلاعات موجود در جغرافی صمیمی (۱۳۷۹) توسط محقق محاسبه شده است.

به عبارت دیگر جدول (۱۰) مزیت نسبی صادرات صنایع مهم استان مازندران در مقایسه با کل کشور را نشان می‌دهد. همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود صنعت نساجی و چرم با رقم ۳/۲۲ بیشترین رقم را در بین صنایع دهگانه به خود اختصاص داده است. یعنی سهم صادرات نساجی و چرم استان مازندران در مقایسه با کل کشور از سایر صنایع بسیار بیشتر می‌باشد. توجه به این مهم در بخش صادرات کشور می‌تواند صنعت نساجی و چرم را در استان مازندران توسعه داده و اشتغال را افزایش دهد.

یکی از شاخصهای مهم دیگری که می‌توان بر اساس آن مزیت نسبی صنایع استان مازندران را در مقایسه با سایر استانها تعیین نمود سهم هر یک از گروههای مختلف صنایع در ارزش افزوده استان و مقایسه آن با کل کشور می‌باشد. برای محاسبه شاخصهای RCA و SRCA در مورد ارزش افزوده صنایع مختلف استان و ارزیابی مزیت نسبی این صنایع از دیدگاه ارزش افزوده با توجه به اطلاعات مربوط به سهم فعالیت‌های مختلف اقتصادی و مخصوصاً صنایع گوناگون در ارزش افزوده استان و مقایسه آن با کل کشور در سال ۱۳۷۶ جدول (۱۱) اطلاعات مربوط به شاخص‌های فوق را در صنایع مختلف استان مازندران نشان می‌دهد.

همانطوریکه از اطلاعات موجود در این جدول در مورد شاخصهای RCA و SRCA مشاهده می‌شود، صنایع سلولزی، غذایی و دارویی و نساجی و چرم در مقایسه با سایر صنایع از لحاظ سهم در ارزش افزوده در استان مازندران در تحلیل مقایسه‌ای با سایر استانهای کشور از مزیت نسبی برخوردار می‌باشد.

Archive of SID

جدول ۱۱: مزیت نسبی ارزش افزوده‌ای صنایع مهم استان مازندران

در مقایسه با کل کشور در سال ۱۳۷۶

رتبه	صنعت	شاخص RCA	شاخص SRCA
۱	سلولزی (چوب و محصولات چوبی)	۲/۵۲	۰/۴۳
۲	غذایی، آشامیدنی و دخانیات	۱/۸۴	۰/۳
۳	نساجی پوشاک و چرم	۱/۱۵	۰/۰۷
۴	صنایع شیمیایی	۰/۳۴	-۰/۴۹
۵	کانی غیر فلزی	۰/۵۶	-۰/۲۸
۶	فلزی	۰/۱۲	-۰/۷۹
۷	ماشین آلات و تجهیزات	۰/۲	-۰/۶۷
۸	سایر	۰/۲۵	-۰/۶

منبع: با استفاده از حسابهای اقتصادی منطقه‌ای استان، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مازندران (۱۳۷۹) توسط محقق محاسبه و پردازش شده است.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با توجه به محاسبات و یافته‌های مقاله حاضر می‌توان گفت با وجودیکه زمینه‌های توسعه صنایع دهگانه در استان مازندران وجود دارد، می‌توان نتیجه گرفت که در مقایسه با سایر استانهای کشور دو گروه صنعتی که از دیدگاه سه شاخص اشتغال‌زایی، صادراتی و ارزش افزوده‌ای در استان مازندران از مزیت نسبی قابل توجهی برخوردار می‌باشد، صنایع غذایی نساجی می‌باشد که با توجه به قطب کشاورزی بودن این استان این موضوع نیز قابل توجه می‌باشد. به عبارت دیگر اهمیت بخش کشاورزی و سیاستهای حمایتی کافی دولت از این بخش می‌تواند علاوه بر افزایش اشتغال در این بخش به اشتغال‌زایی در سایر بخشها مخصوصاً صنایع غذایی و نساجی که ارتباط بسیار نزدیکی با کشاورزی و محصولات آن دارد کمک نماید. بنابراین پیشنهاد می‌شود در مقایسه با سایر صنایع به دلیل مزیت نسبی استان از دید اشتغال‌زایی، صادراتی و ارزش افزوده‌ای دو گروه صنایع غذایی و دارویی و همچنین نساجی چرم گسترش یافته و در اولویت قرار گیرند و مشکلات مربوط به این دو گروه صنایع نیز حمایتهای دولت برطرف شود. همچنین با توجه به محاسبات انجام شده در مورد شاخص مزیت نسبی دو گروه صنایع فوق در سه زمینه اشتغال‌زایی، صادراتی و ارزش افزوده‌ای است مسئولان استان با تلاش بیشتر و توجه علمی استدلال نمایند که لازم است بخش ق توجهی از بودجه‌های ملی تخصیص یافته جهت نوآوری و بازسازی صنایع غذایی و مخصوصاً صنایع نساجی و پوشاک به استان مازندران اختصاص یابد.

منابع و مأخذ:

- ۱- اداره کل صنایع استان مازندران، "اطلاعات موجود در بخش رایانه‌ای" سال ۱۳۷۸.
- ۲- اداره کل صنایع استان مازندران "گزارش عملکرد سال ۱۳۷۷" ساری ۱۳۷۸.
- ۳- جعفری صمیمی احمد، "آرزیابی و بررسی اقتصادی زمینه‌های ایجاد و توسعه صنایع در استان مازندران (۱۳۵۵-۱۳۷۷)"، دانشگاه مازندران و اداره کل صنایع استان مازندران، زمستان ۱۳۸۰.
- ۴- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مازندران (۱۳۷۹)، حسابهای اقتصادی منطقه‌ای (حساب تولید) استان مازندران ۱۳۷۶، ساری.
- ۵- نرم‌افزار رایانه‌ای TSP7
- ۶- نرم‌افزار رایانه‌ای EXCEL 2000
- ۷- نرم‌افزار رایانه‌ای WORD 2000
- ۸- مرکز آمار ایران (۱۳۷۹)، سالنامه آماری کشور ۱۳۷۸، تهران.
- ۹- وزارت صنایع "راهنمایی کدگذاری کلیه کالاها و خدمات صنعتی بر اساس ویرایش سوم آیسیک (ISIC) اداره کل آمار و اطلاعات، فروردین ۱۳۷۶.
- ۱۰- وزارت صنایع "عملکرد تفصیلی سال ۱۳۷۷" معاونت توسعه صنعتی اداره کل آمار و اطلاعات، تیرماه ۱۳۷۸.
- 11- Balassa, B. (1965) "Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage" The Manchester School of Economic and Social Studies, no.33.
- 12- Balassa, B.(1977), "Revealed Comparative Advantage Revisited: An Analysis of Relative export shares of the industrial countries, 1953-71" The Manchester School of Economic and Social Studies, December.
- 13- Balassa, B.(1979), " The Changing Pattern of Comparative Advantage in Manufactured Goods" The Review of Economic and Social Studies, vol 33, PP 99-133.
- 14- Chow, P.C.Y (1990), "The Revealed Comparative Advantage of The East Asian NICs", The International Trade Journal, no5, pp 235-262.

- 15- Grossman, G; and E. Helpman (1990), "Comparative Advantage and Long run Growth", American Economic Review 80, pp 796-815.
- 16- Lutz, J. (1987), "Shifting Comparative Advantage, The NICs and The Developing Countries", The International Trade Journal, Vol 14, PP 339-58.
- 17- Porter, M.E. (1990), "The Comparative Advantage of Nations; London and Basingstoke, Mac Millan.
- 18- Rodas - Martin, P. (1998), "Intra - Industry Trade and Revealed Comparative Advantage in The Central American Common Market", World Development, vol 26, no 2, pp 337-344.
- 19- Yeats, A. (1992), "What Do Alternative Measures of Comparative Advantage Reveal about Developing Countries Exports", The Indian Economic Review, vol XXVII, no 2.